

Michael Samers

BEVÁNDORLÁS ÉS A GLOBÁLIS- VÁROS-ELMÉLET: EGY ALTERNATÍV KUTATÁSI PROGRAM FELÉ¹

1 Eredeti tanulmány: Samers, Michael (2002): Immigration and the Global City Hypothesis: Towards an Alternative Research Agenda. In: *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 26., No. 2.: 389–402.

A GVE (globálisváros-elmélet), és különösen a „Globalization and World Cities” (Globalizáció és Világvárosok) hálózat kutatási programja körüli vitát az utóbbi időkben kizárólag az úgynevezett „globális városok” üzleti és technológiai kérdései kötötték le. Ez a cikk a bevándorlás nagyvárosi gazdaságokban általában betöltött szerepére próbálja felhívni a figyelmet. Nagyrészt az európai metropoliszokban zajlott megfigyelésekre alapozva elsőként amellett igyekszik érvelni, hogy a GVE komolyabb újragondolására van szükség ahhoz, hogy az az egyenlőtlenség problémakörét célzó eszközként legyen alkalmazható. A szerző egyrészt öt konkrét javaslatot tesz a GVE jelenlegi körvonalainak újraírására, másrészt ezen revíziók mellett a kapcsolódó vita teljes újragondolását, illetve annak a transznacionalizmusról szóló elméletekkel való összekapcsolását javasolja.

BEVEZETÉS²

Az 1990-as évek folyamán úgy tűnt, hogy a városkutatás kritikai perspektívából nézve különösen szélsőséges átalakuláson ment át. Amikor a neoweberiánus és marxista városi politikai gazdaságtan analitikus és normatív elemeit lassan elhomályosították a kultúrakutatások és a „poszt-ista” kritikák vonatkozó elemei (posztmodern, posztmarxista posztstrukturalista, posztkolonialista és transznacionális), az inkább közgazdaságtani jelleggel bíró „globálisváros-elmélet” (a továbbiakban: GVE) egy sajátos kutatási programot kezdett el megfogalmazni. Bár ez a közgazdaságtani diskurzus eredetileg a tőke és a munka, különösen a migráns munka (Sassen 1988: 1991) közötti kapcsolatokra fókuszált, igen hamar és egyre nyilvánvalóbban az elmélet üzlettel és technológiával kapcsolatos kérdései, és kevésbé a városok és az alacsony jövedelműek/„alacsonyan képzettek” bevándorlása közötti kapcsolatok felé fordult.³ Az Egyesült Királyságban egy ma már vezető kutatócsoport (a *Globalization and World Cities Network* [Globalizáció és Világvárosok Hálózata], vagy GaWC, melyben Sassen rendszeresen közreműködött)⁴ például annak vizsgálatában mélyedt el, hogy a vélelmезetten globális városok miként kapcsolódnak össze a jogi, könyvviteli, tanácsadói és más pénzügyi vállalatok által alkotott hálózatokban.

Ha a GVE eredeti elméleti és empirikus fókuszát elhomályosította a „posztista” városkutatás és az új üzleti és technológiai folyamatok vizsgálata iránti érdeklődés,

2 Köszönetemet szeretném kifejezni Harald Baudernek, Neil Brennernek, Ali Rogersnek és Katie Willisnek a szöveg korábbi verziójához fűzött értékes megjegyzéseier.

3 A kivételekhez lásd Sassen írásait (1996a, 1996b, 1996c), illetve Body-Gendrot (1996); Gibson (1998) és Kofman (1998).

4 L. a GaWC honlapját: <http://www.lboro.ac.uk/GaWC>

akkor milyen értékkel bírhat még Sassen eredeti kutatása (valamint a „globális városok vérkeringését” vizsgáló hasonló kutatások)? E cikk erre az általános kérdésre keresi a választ, és ebben az értelemben három célt tűzött ki maga elé. Elsőként megpróbálja újra ráirányítani a figyelmet a bevándorlás és a GVE közötti kapcsolatra. Másodsorban célja a GVE és a bevándorlás kapcsolatának elsősorban (de nem kizárólagosan) Európa nagyvárosainak várostérségeiben való kritikai megközelítése. Ez először Sassen tézisének bemutatásával történik, majd az ő érvrendszerére válaszul született írások tárgyalásával folytatódik. Ami a GVE által az 1990-es évek folyamán inspirált kutatásokat illeti, azok vagy Sassen elméleti és fogalmi érveit vonultatták fel, hogy aztán azokat empirikusan bizonyítsák, vagy az egész érvrendszerét megkérdőjelezték. Mindenesetre fenntartom, hogy Sassen folyamatban lévő kutatási projektjének és mások párhuzamosan folytatott munkájának ilyenfajta kritikai elemzése hasznos, amennyiben a GVE fókusza a városi egyenlőtlenségek következményeinek vizsgálata irányába módosítható. Ezt a globálisváros-elmélet „megújításának” hívom. Harmadszor az írás egy alternatív kutatási irányt javasol (ezt a GVE „átalakításának” nevezem), amely a globális város elméletét a „poszt-ista” városkutatás egyik eleme körüli újabbeletű vitákkal ötvözi – ez az elem nem más, mint a transznacionalizmus.

A GLOBÁLIS VÁROS ELMÉLETE

Ebben a részben röviden felvázolom Sassen *The Global City* (A globális város) (1991) című könyvének a bevándorlás témakörével kapcsolatos gondolatmenetét. Sassen e tekintetben legalább két érvrendszert vonultat fel. Elsőként kifejti, hogy miért figyelhető meg nagymértékű bevándorlás a globális városokba, majd másodsorban, hogy ez miért növeli a társadalom jövedelmi és foglalkozásbeli polarizációját. Ami az első kérdést illeti, véleménye szerint az úgynevezett „termelői szolgáltatások” (pl. jogi, könyvviteli, vezetői és pénzügyi tanácsadás) az alacsonyan fizetett állások iránti keresleten keresztül ösztönzik a bevándorlást. Érvelése azonban nem kizárólag keresletvezérelt, ugyanis hangsúlyozza, hogy a gazdag országokba irányuló migrációt részben a szegényebb országokba áramló külföldi közvetlen tőkebefektetések (FDI) indítják el. Ugyanakkor Sassen a globális városokban zajló „informalizációs” folyamatokra való tekintettel is továbbgondolja érveit (l. Sassen 1996a), és állítja, hogy a „harmadik világból” származó bevándorlás nem vezet a globális városok gazdaságának informálisabbá válásához, ugyanis az informalitás ezen gazdaságoknak mindig is jellegzetessége volt. Ehelyett Sassen szerint a kulcskérdés az, hogy ebben a folyamatban, ha egyáltalán van szerepe, akkor milyen szerepet játszik a bevándorlás? Érvelése szerint a gyakran „kizsákmányoló körülmények” között zajló informalizációhoz – amire „leértékelt termeléseként” hivatkozik – a megnövekedett

jövedelmi egyenlőtlenségek, illetve az a folyamat járult hozzá, amely során számos termelő képtelen volt egy olyan környezetben versenyezni a szükséges erőforrásokért, ahol az üzlethelyiségek, az üzleti inputok, a szükséges szolgáltatások, illetve a munka ára egyaránt emelkedett. Az érvelés további menete szerint, „a kizsákmányoló üzemekben, illetve az otthon végzett ipari munka mennyisége – kifejezetten az olyan nagyvárosokban, mint New York és London – nőtt az elmúlt évtizedben” (1991: 218, a szerző kiemelése; l. ugyancsak Sassen 1996a). A piacok töredezettsége azt jelenti, hogy a bevándorlók és más etnikai kisebbségek nem engedhetik meg maguknak azokat a luxusjavakat, amelyeket a globális városok kínálnának. A szükséges javakat velük azonos etnikumú termelőknél, és/vagy más alacsony költségű, bevándorlók által üzemeltetett üzletekben keresik – amiket Sassen „leértékelt tömeges fogyasztói szolgáltatásoknak” hív. Ezzel együtt a szűk piaccal rendelkező, kis tételben gyártott, tehetősebb fogyasztókat célzó és a nagyvárosok dzsentrifikációs folyamatához kapcsolódó javak gyártása – Sassen ezt a típust felértékelt „nem-tömeges fogyasztói szolgáltatásoknak” nevezi – munkaintenzív, kisipari bémunkához vezet, amely ezekben a városokban koncentrálódik, és ezt a munkát általában migránsok végzik (Sassen 1991; 1996a; 2000: 6. fejezet; l. korábban Soja és Scott 1986). Ugyanakkor Sassen egy másik munkájában (1996a) kifejezetten „kínálati oldalról” közelíti meg ezt a kérdést. Eszerint a globális városok migráns népességének növekedése a kistermelők expanziójához vezet, akik a nagy áruházláncok és szupermarketek méltó versenytársaivá válnak, noha a verseny intenzitása és az alacsony megtérülési szint a még olcsóbb munka iránt támaszt keresletet.

A fenti összefoglalás Sassen GVE-elméletének minden kétséget kizáróan csupán egy rövidített és stilizált leírása, mégis lehetőséget ad arra, hogy megragadjuk a legfőbb elméleti feltevéseit és érveit annak érdekében, hogy meg tudjuk érteni az erre irányuló kritikákat.

A KÉRDÉSES GLOBÁLISVÁROS-ELMÉLET

Sassen érvrendszere állja a látszólag szűnni nem akaró vizsgálódások és bírálatok próbáját, és bár nem áll szándékomban e kritikák teljes spektrumát bemutatni (áttekintéseket l. Short és Kim 1999; Yeoh 1999), a következőkben a fenti gondolatmenettel kapcsolatban négy fenntartást vázlok fel, melyeknek a bevándorlás szempontjából van komoly jelentősége.

GLOBÁLIS VÁROSOK ÉS A MUNKAERŐ-VÁNDORLÁS EXPANZIÓJA?

Az első fenntartás Sassen munkájával kapcsolatban az, hogy egyértelműen feltételezi, hogy a „globalizáció” (vagy legalábbis a harmadik világbeli országokban történő

külföldi közvetlen tőkebefektetések növekedése) miatt a globális munkaerő-vándorlás növekszik, és így az előbbi döntő mértékben hozzájárul a globális városok növekedéséhez. Mégis hangsúlyoznunk kell, hogy az „alacsonyan képzett” munkaerő 1970-es évek óta zajló globális léptékű vándorlás (munkaerő-vándorlás a hivatalos munkaszerződés adta kereteken belül történő migrációt értem) nagymértékű növekedésére nincsenek megbízható bizonyítékaink. Lehetséges, hogy ez történik, de a nemzetközi statisztikai adatok értékelése nehéz feladat (Zlotnick 1998).⁵ Európában az alacsonyan képzett munkaerő toborzása biztosan csökkent, néhány olyan figyelemre méltó kivételtől eltekintve, mint például a berlini építőmunkások iránti igény, vagy az időszakos munkaerő-migráció a francia és spanyol mezőgazdaságban. A családok újraegyesüléséhez kapcsolódó migráció folytatódik, és bár a házastársak és az eltartottak nagy valószínűséggel ezeken a nagyvárosi területeken fognak munkát keresni, mindez még az európai országokban is csak korlátozottan jellemző (IOM 2000; SOPEMI 2000). Így, a munkaerő-toborzással, a menekültstátusz megadásával, de még a családok újraegyesülésével kapcsolatos szigorításokat is tekintetbe véve, a munkaerő-vándorlás összekapcsolása a globális városok növekedésével arra enged következtetni, hogy a migráció nagy része nem dokumentált. Az anekdotikus és szedett-vedett statisztikai adatok mind azt sugallják, hogy az Európa legnagyobb városaiba tartó, vagy az azok között zajló migráció jelentős része valójában hivatalosan nem dokumentált (l. pl. Burgers és Engbersen 1996; SOPEMI 1999; 2000; Black 2001; Samers 2001). De, ismételten, az adatok összehasonlítása – különösen az európai államok bevándorláspolitikájának eltérő jogi dinamikájából fakadóan – problémás. Röviden, ha a társadalomtudósok a migráció expanzióját és a globális városok növekedését összekapcsolják, akkor ez a gondolat, az előbbiek szerinti, bizonyos mértékű feltételezéseken alapul.

NÖVEKVŐ INFORMÁLIS FOGLALKOZTATÁS?

Úgy tűnik, létezik egy implicit feltételezés (legyen az közkeletű vagy akadémiai), miszerint a globalizáció a dereguláció és a növekvő globális verseny veszélyes egyvelegét, és ezzel az informális foglalkoztatás növekedését jelenti. Ennélfogva a szakirodalom jelentős része (leginkább az Egyesült Államokban és *nem* az Európai Unióban) úgy érvel, hogy a globális városok, a megfelelő bevándorló/„etnikai kisebbség” koncentrációjával együtt aránytalanul nagyobb mértékben okozzák e tevékenységek fokozódását. Így merül fel a GVE-tel kapcsolatban a második kérdés. Ahogy Williams és Windebank (1998: 83) kiemeli: „elkerülhetetlen eredmény, hogy [a globális városok vérkeringésével foglalkozó kutatók] végül azt találják, amit eredetileg kerestek: hogy az informális foglalkoztatás

5 Ettől eltérő véleményért l. Böhning és Oishi (1995).

szorosan kapcsolódik az ilyen csoportokhoz [bevándorlókhoz/etnikai kisebbségekhez], és hogy ezek a csoportok kerülnek a szervezett formát öltő kizsákmányoló, rosszul fizetett, informális foglalkoztatásba". Williams és Windebank, függetlenül e vizsgálatok érdemeinek megítélésétől, ragaszkodik ahhoz az állításhoz, hogy az informális foglalkoztatás mértéke nem szükségszerűen emelkedik a fejlettebb gazdaságokban (megjegyzendő, hogy érveik nem kizárólag a globális városok kontextusára vonatkoznak). Továbbá azt is állítják, hogy nem bevándorlók dominálják az ilyen típusú munkákat, habár a bevándorlók többsége néhány tanulmány szerint egyébként az informális foglalkoztatásban koncentrálódik (l. pl. Reyneri 1998; Sole 1998; Wilpert 1998 az Európai Unióra vonatkozó bizonyítékokról). Ha valaki hinni akar az anekdotikus bizonyítékok általánosságában, sok esetben úgy tűnhet, hogy Európában a bevándorlók informális gazdaságban történő foglalkoztatása az 1990-es évek folyamán inkább csökkent, mint növekedett (Solé 1998; Marie 1999, 2000). Mindazonáltal más tanulmányok rámutatnak a szexuális kizsákmányolás céljából elkövetett embercsempészet/prostitúció széles körű terjedésére, valamint a házimunkát végző, nem regisztrált (női) munkaerő növekedésére (Kofman 1999; Anderson 2001a, 2001b). Ebben az értelemben a bevándorlók informális gazdaságban való részvételét nem tekinthetjük kizárólag a globális városokra jellemzőnek, ahogy azt dél-európai és különösen olasz kutatások bizonyítják (l. pl. Quassoli 1999). Továbbá kevés bizonyíték van arra, hogy az informális gazdasági tevékenység csupán a globális városokra korlátozódna. Például az építőipari és karbantartói munkákat Liverpool városában (mely aligha lehet bárki elképzelése szerint globális város) informálisan alkalmazott építőmunkások, vízvezeték-szerelők, villanszerelők és szobafestők valóságos hada végzi. Ugyanígy, a texasi El Paso a dokumentálatlan mexikói munkások nagymértékű koncentrációjának köszönheti az Egyesült Államok hatodik legnagyobb ruhaipari körzetét (Spener és Capps 2001).⁶

A KIZSÁKMÁNYOLÓ MUNKAKÖRÜLMÉNYEK TERJEDÉSE?

A harmadik fenntartás abból a vitából származik, mely a globális városokban a „kizsákmányoló üzemek számának”/„leértékelt termelésnek” az 1970-es évek óta megfigyelhető állí-

6 Ez egy fontos kérdést vet fel a GVE mögötti deduktív érveléssel kapcsolatban. Másképp szólva, a városok globális városok közé sorolása gyakran *a priori* történik, majd csak ezután kerülnek értékelésre bizonyos folyamatok vagy tulajdonságok. Bár a GaWC hálózat minden bizonnyal egy lépéssel közelebb visz ennek a módszernek a megfordításához, fontosnak tűnik (még ha csak a várospolitika számára is), hogy meghatározzuk, mi az egyedi (ha van egyáltalán ilyen) azokban a városokban, melyeket „globálisnak” tartunk.

tólagos növekedésére vonatkozik.⁷ Egyrészt Waldinger és Lapp (1993) egy innovatív módszertant alkalmazva megmutatja, hogy a New York-i ruhaipar esetében valójában kevés bizonyíték áll rendelkezésre a „kizsákmányoló üzemek” növekedésére, noha elismerik, hogy számos olyan ruhaipari vállalkozó létezik, aki egy sor munkajogi előírást megsért. Tehát a New Yorkról (Waldinger és Lapp 1993), valamint Randstadról (Hollandia) szóló tanulmány (Kloosterman et al. 1998) arra a következtetésre jut, hogy ezekben a városokban kevés változás következett a „posztfordista gazdasági struktúrájukból”. A bevándorlók inkább a ruházati iparban (New Yorkban és Los Angelesben), vagy olyan szektorokban találhatnak munkát, ahol folyamatosan vannak betöltetlen álláshelyek (mint Amszterdam és Rotterdam pékségei). Más szavakkal, néhány szektorban a kényszerű üzletbezárások és/vagy a helyiek önkéntes kivonulásának magas aránya ötvöződik az újonnan indulók alacsony arányával, így téve lehetővé a „harmadik világbeli” migránsoknak a szó szoros értelmében vett üzletalapítást. Ez röviden arra utal, hogy a helyiek felhagynak bizonyos típusú gazdasági tevékenységekkel, míg a bevándorlók ezeken a területeken a kizsákmányoló tevékenység szűkszerű növekedése nélkül jelennek meg. Másrészt Robert Ross (2001) egyesült államokbeli kizsákmányoló üzemekről szóló, történeti és kortárs tanulmánya azt mutatja be, hogy valójában az 1970-es évek óta folyamatosan növekszik a kizsákmányoló munkakörülményeket biztosító ruházati ipari üzemek száma New Yorkban, Los Angelesben/Dél-Kaliforniában és San Franciscóban.⁸ Érvelése szerint ez különböző folyamatok egyvelegének eredménye, melyek mind a globális kapitalizmus új szakaszával állnak kapcsolatban. E folyamatok közé tartozik „az állam munkajogokat kikényszerítő erejének csökkenése, a kiskereskedők piaci erejének az eladások koncentrációja általi növekedése; a nagymértékű import eredményezte versenyképességi nyomás, mely az alacsony bérezésű, exportra termelő platformokra épül; és végül a nagyszámú, ám kiszolgáltatott helyzetű bevándorló munkaerő rendelkezésre állása” (i. m.: 28). Ross átgondolt, történeti elemzése meggyőzőbbnek tűnik, mint Waldinger és Lapp gondolatmenete, de rendkívül kevés hasonló, nemzetek és városok közötti összehasonlításon alapuló tanulmány áll rendelkezésre az Európai Unió elmúlt évtizedéből. Ezért a kizsákmányoló üzemek EU-szintű, 1970-es évek óta tartó terjedésével kapcsolatos megállapítások további empirikus alátámasztást igényelnek.

A GVE MAGYARÁZÓTÉNYEZŐINEK TORZÍTOTTSÁGA

A negyedik problémás pont a GVE vitában a külsődleges tényezők eltúlzott szerepe. Azaz, hogy túl sok figyelmet kap a gazdasági globalizáció, mint olyan, hatása a városokra, és

7 A kizsákmányoló üzem kritikai elemzéséről I. Ross (2001). A leértékelt termelésről I. Sassen (1991).

8 De komoly bizonyítékok kapcsán I. legújabbban Hum (2001) írását a New York-i ruhaipari (bár nem szűkszerűen a kizsákmányoló) üzemek csökkenéséről.

nem eleget az, amit talán belső, endogén folyamatoknak nevezhetünk – vagy az, hogy például maguk a bevándorlók hogyan strukturálják a nagy metropoliszok munkaerőpiacait.⁹ Ebben a tekintetben a GVE-tel párhuzamosan hatalmas szakirodalom foglalkozik a „bevándorlók vállalkozásaival”, az etnikai enklávékkel, a bevándorló/etnikai gazdasággal, a bevándorló napszamosokkal és így tovább, ami azonban nem képezi semmilyen, a két irányvonal között fenntartható szintézis tárgyát. És mindamellett, hogy a nagyobb világvárosok közül sokban (mint például Tokióban) a bevándorlóknak nincs egy összehasonlíthatóan magas aránya, a migráns gazdasági „közösségek” nagybani jelenléte lehet mégis az (az ezzel járó globális pénzügyi hazautalásokkal, valamint azzal a képességgel, hogy a kisvállalkozások növekedését inkubálják, ahelyett, hogy egyszerűen termelői szolgáltatások kiegészítő tevékenységét végezzék), ami részben megkülönbözteti a megvárosokat a más, inkább nemzeti szempontból központi városoktól.

ÚJABB ELEMZÉSEK A GLOBÁLIS VÁROSRÓL: A POLARIZÁCIÓ ÉS AZ EGYENLŐTLENSÉG KUTATÁSA

Az 1990-es években a globális városkutatásnak valóságos robbanása volt megfigyelhető. Ebben a cikkben azonban ennek csak egy központi aspektusára szeretnék fókuszálni – ez pedig a jelentős elméleti, módszertani és empirikus csatározás Sassen „társadalmi polarizációs tézise” körül (l. többek között Hamnett 1994, 1996a, 1996b; Body-Gendrot 1996; Bruegel 1996; Kloosterman 1996; Baum 1997, 1999; Gibson 1998; Hamnett és Cross 1998; Kofman 1998; Rhein 1998; Kesteloot és Meert 2000; Wessel 2000; Walks 2001).¹⁰ Szükség van az ilyen elemzésekre, mivel a polarizációs vita egyike a GVE legfontosabb attribútumainak, amely közvetlen relevanciával bír a bevándorlókat/etnikai kisebbségeket illetően is (l. a kórosan alacsony bérek, az alulfoglalkoztatottság, a munkahelyi bizonytalanság, a lefelé történő mobilitás stb.).

9 Nem egy durva analitikus különbségtétel mellett érvelek a „külső” (ún. globális) és a „belső” (ún. helyi) folyamatok között, hanem heurisztikus eszközökként alkalmazom e kifejezéseket annak érdekében, hogy felhívjam a figyelmet néhány fogalmi és empirikus tévedésre. Természetesen az, ahogyan a bevándorlók strukturálják gazdasági világukat, nem választható külön más, feltehetőleg „globális” folyamatoktól, mint a pénzügyi és kereskedelmi tőke, de sem a városok, sem a lakosaik nincsenek ugyanolyan mértékben kitéve a globális kapitalizmus szeszélyének. Ez a városföldrajzban egy közismert ellentét, mely sok mítoszt eloszlatott a helyfüggőség és a gazdasági globalizáció témakörében.

10 Megjegyzendő, hogy egyes tanulmányok a területen explicit elemzéseket alkalmaznak mind a társadalmi-térbeli polarizáció és/vagy a bevándorlás tekintetében, míg mások nem.

Kezdjük Hamnett (1994, 1996b) azon szándékával, hogy világossá tegye, miként használja Sassen a polarizáció fogalmát (abszolút vagy relatív értelemben?). Hamnett arra kíváncsi, hogy ez foglalkozásbeli vagy jövedelmi egyenlőtlenségi kérdés-e. Miközben azt gyanítja, hogy Sassen abszolút foglalkozásbeli polarizációra utal, a Randstadról (Hollandia) szóló saját kutatásában csak korlátozottan talál ilyen jellegű polarizációra vonatkozó bizonyítékot. Ehelyett, ami szerinte történik, az egy „professzionalizációs” folyamat, valamint az állam által támogatott munkanélküli népesség növekedése. Ennek kapcsán Hamnett és Cross (1998) felhívják a figyelmet a polarizáció és az egyenlőtlenség fogalmainak összemosódására, és azt találják, hogy a jövedelmi *egyenlőtlenségek* 1970 és 1995 között Londonban és Nagy-Britannia egészében növekedtek. Ugyanígy kevés bizonyítékot találnak Sassen *jövedelmi* (szemben a *foglalkozásbeli*) polarizációs tézisének alátámasztására a szolgáltatászektorban. Sok nagyvárosi területen kifejezetten a jövedelmi polarizációt tekintve vegyesek a kutatási eredmények, így semmi esetre sem meggyőzőek. Az ilyen jellegű polarizáció hiányát magyarázhatják bizonyos „kulturális sajátosságok”, mint az aktív ellenállás és más „űtfüggőségek”, melyek segítenek a relatíve erős helyi és nemzeti jóléti rendszerek, a „megfelelő” szociális lakhatás és munkavállaló-barát munkaerő-piaci intézmények fenntartásában. Ezek tompítják a piaci folyamatok pusztító következményeit (Body-Gendrot 1996; Hamnett 1996a, 1996b; Kofman 1998).¹¹ Más szavakkal, az európai társadalmak természete megakadályozza az egyesült államokbeli városokban tapasztalható egyenlőtlenségek kialakulását. Esping-Andersen (1999) munkáját irányítúként használva Hamnett (1996a: 1429) az alábbi következtetésre jut: „vissza kell hoznunk az államot, a civil társadalom struktúráját és a politikai stratégiát a gazdaság átstrukturálódása mentén kialakuló polarizációról folytatott vitába”. Mindazonáltal, ahogy Wacquant (1999) és bizonyára sok feminista elemzés helyesen kiemeli, az államok ugyancsak egyenlőtlenségeket generálnak, különösen, de nem kizárólag a társadalmi nem kategóriái mentén.¹²

A POLARIZÁCIÓS VITA GYENGESÉGEI

Bár nem áll szándékomban empirikusan értékelni a nagy európai városok társadalmi polarizációjára vonatkozó bizonyítékokat, hasznos lehet ezen szakirodalomhoz kapcsolódóan néhány kritikus megjegyzés felvonultatása. A bevándorlás kapcsán legalább

11 Noha lehet, hogy Hamnett Sassen munkájával kapcsolatos kritikája, látva a háború utáni jóléti társadalmak (*welfare*) munkakényszeren alapuló társadalmakká (*workfare*) történő átalakulását, valamint a nem dokumentált bevándorlás bemutatott növekedését, a korábbiakhoz képest már veszített erejéből.

12 L. ugyancsak Bruegel (1996) és Gibson (1998) írásait Hamnett elemzésének „feminista”/posztstrukturalista kritikájáért, valamint a társadalmi polarizációs vita általánosabb ismertetéséért.

három komoly gyengeség jelenik meg a polarizációs vitában. Az első gyengeség, hogy a releváns tanulmányok nem ragadják meg, vagy nem képesek statisztikailag számba venni azokat a bevándorlókat, akik valószínűsíthetően nem regisztráltak. Egyetlen, Sassen munkáját bemutató újabb elemzésben sem találkoztam a jövedelmi vagy foglalkozásbeli polarizáció statisztikai értékeléséhez kapcsolódó problémák átfogó felismerésével. Valójában maga Sassen kellene, hogy egy legyen azok közül, akik felhívják a figyelmet erre a kérdésre, különösen az informális munkaerőpiacok vonatkozásában (1991: 245). Röviden, ha elfogadjuk, hogy feltehetőleg a globális városokban élő bevándorlók közül sokan nem regisztráltak (l. a probléma megvitatását lentebb), akkor a rendelkezésünkre álló statisztikai adatok valószínűleg nem elég pontosak ahhoz, hogy az egyenlőtlenség megfelelő mérőszámai legyenek – legyen szó akár foglalkozásbeli, akár jövedelmi egyenlőtlenségről.¹³ Továbbá az európai jóléti államokkal kapcsolatos azon érv, mely szerint ezek tompítják a piacorientált társadalmak szélsőségeit (legalábbis az Egyesült Államokhoz képest), kevésbé értelmezhető a nem dokumentált bevándorlók esetében. Valójában a londoni kutatások eredményei azt mutatják, hogy a nem dokumentált bevándorlók elég kritikusak a jóléti rendszerrel szemben, és mindent megtesznek azért, hogy láthatatlanok maradjanak, így nem veszik igénybe a szociális juttatásokat sem (Jordan 1999).

A második gyengeség – mely Peter Tylornak (1999) a világvárosokkal kapcsolatos szakirodalom „kutatási eredménystruktúrájára” vonatkozó kritikáját követi – azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy különösen a jövedelmi polarizációra vonatkozó kutatási eredmények, tekintetbe véve a migránsok gazdasági tevékenységének transznacionalitását, valóban elégségesek lehetnek-e. Másképp fogalmazva, Taylor azt állítja, hogy a globális városokkal foglalkozó irodalom nemzeti szinten gyűjtött statisztikákon alapul, amelyek nem megfelelőek annak értékelésére, hogy a városok miként alkotnak transznacionális hálózatokat a globális gazdaságban. Például a kínai közösségekben sok egyén és család támaszkodik a *húi*-ra (ami a családok közötti/családon belüli pénzgyűjtés banki megtakarítás formájában) azért, hogy az üzletet bővítsék, vagy csak a mindennapi megélhetés érdekében (White et al. 1987). Ahogy a *húi*, úgy bizonyára más, a foglalkoztatáson túli, potenciálisan transznacionális jövedelmi források is léteznek,

13 Bővebben Gibson (1998) bírálta a polarizációs vitát annak empirizmusa miatt. Érve szerint a vita az osztály empirista fogalmára épül – marxista és/vagy neoweberianus értelemben, miközben nem helyezi el magát a posztmodernebb/posztstrukturalistább „különbözösgéről” szóló gondolatok világában. Mindez nyilvánvalóan egy sokkal tágabb vitát nyit meg arról, hogy vajon számszerűsíthetőek - és ezáltal „befagyaszthatóak”-e a társadalmi kategóriák (és hogy ez valójában milyen következményekkel jár a globális város kutatásában), ahelyett hogy megvizsgálánk, hogy miként konstruálódnak és mobilizálódnak az osztály és egyéb kategóriák.

amiket nehéz a meglévő városi vagy nemzeti szintű adatokban megtalálni. Szükségtelen hozzátenni, hogy ez temérdek várospolitikára vonatkozó implikációval is bír.

Egy harmadik fogalmi és módszertani korlát a Sassen eredeti tézisében javasolt „okozati” (kínálat/kereslet) viszonyok időbeliségére vonatkozó meghatározások hiánya (nem beszélve a térbeliségről) (kivételeként I. Howell és Mueller 2000; Ley és Smith 2000). Például úgy tűnik, hogy Wacquant (1999) a városi egyenlőtlenségekről szóló, egyébként széleskörű áttekintő munkája a tőkefelhalmozás, a munkahelyek bővülése stb. különböző pillanataiból származó írásaira hivatkozik anélkül, hogy megfelelően kezelné, ahogy e különböző tanulmányok időbelisége befolyásolhatja a városok, az egyenlőtlenség és a bevándorlás közti viszonyokat.¹⁴ Valóban, ahogy Gordon és Richardson a városi jövedelmi adatokkal kapcsolatban megjegyzi: „a legfontosabb, amit meg kell értenünk a jövedelemeloszlási adatokból az az, hogy mekkora az esélye annak, hogy az egyén lent marad (vagy fent, vagy bárhol a kettő között), és mennyi ideig? A lényeg a társadalmi mobilitás” (1999: 577).¹⁵

ÖT JAVASLAT A GLOBÁLIS VÁROSOK IRODALMÁNAK MEGÚJÍTÁSÁRA

Sassen globális város elméletének, valamint a polarizációs vita kritikáinak felsorolása után továbbléphetünk az öt javaslatra, hogy megalkossunk egy módosított GVE-t. Az elméleti és empirikus eredmények a korábbiaktól különböző és jobb városi közpolitikát eredményezhetnek, hiszen a GVE legnagyobb problémája annak közpolitikai relevanciája. Másképp, Smith (1998) javaslatát követve feltehetjük a kérdést, hogy miért a „globális városoknak” kellene a kutatás tárgyát képezniük? Úgy érvelnék, hogy Sassen megközelítésének tartóssága azon képességének köszönhető, hogy betekintést nyújt vagy a növekvő egyenlőtlenségek, vagy az ezen egyenlőtlenségek megszüntetését rejtő lehetőségek mögé. Egyébként nem látnám annak értelmét, hogy ebbe az irányba vizsgálódjunk tovább. Az előbbinél talán még pontosabban kérdezhetnénk azt is, hogy Sassen kutatása és más hasonló munkák miként járulnak hozzá a városi közpolitikához? Ha Sassennek igaza van, és a bevándorlás jelensége csupán a globális tőkefelhalmozás urbanizációjának egy újabb fordulójához köthető, akkor mit tudunk, illetve mit

14 De I. Hamnett és Cross (1998) valamint Kloosterman (1996) munkáit az időbeliségre érzékenyebb elemzésekért.

15 Nem feltétlenül értek egyet Gordonnal és Richardsonnal abban, hogy a „lényeg a társadalmi mobilitás”, de az időbeli dinamikára vonatkozó állításuk helyes.

kellene kezdenünk ezzel?¹⁶ Számos olyan pont létezik, ahol a városi kormányzatok beavatkozhatnak. Ezek közé tartozik a bevándorláspolitikai, az úgynevezett „integrációs” politika és a foglalkoztatáspolitikai. A megfelelő politika kontúrjainak felvázolása helyett, ami egy jóval hosszabb és más jellegű cikket igényelne, hadd tegyem hozzá, hogy mivel a globális városok nem izolált egységek, a városi kormányzatoknak ezeket egységesen és egyben kellene kezelniük a globális városok *hálózatán* keresztül. Egy szembeötlő példa az *Urban League* (Városi Liga), melynek New Yorkban van a központja, és amely az afro-amerikaiak problémáival és lehetőségeivel hivatott foglalkozni. A „hálózat” fogalmát kifejezetten azon okokból használom, melyeket a „GVE megújításáról” szóló részben tárgyalok.

A NEMZETKÖZI MUNKAERŐ-VÁNDORLÁS ÉS A VÁROSI MUNKAERŐPIACOK VISZONYÁNAK ÚJRAÉRTÉKELÉSE

A bevándorlással kapcsolatos komparatív, nemzeti szintű adatok túlságosan különböznek és nem elég részletesek ahhoz, hogy összefüggést találjunk a munkaerő-kínálat és a globális városok növekedése között (hasonló meglátással találkozhatunk Clarknál [1996]). A globális munkaerő-vándorlásról szóló állítások kétértelműsége és túlzásai azok, amelyek megkövetelik tőlünk, hogy a bevándorlók (nem dokumentált, menekült/menedékkérő, a munkához való joggal bíró vagy azt nélkülöző családtag, diák, vállalkozó stb.) státuszát, valamint ezek hátterét (képességek, képzettség, pénzügyi és üzleti források és így tovább) a munkaerőpiacra történő belépéshez és a városi munkaerőpiacok szerkezetéhez viszonyítsuk. Ez pedig a migráció időbeniségére való érzékenységgel kell, hogy párosuljon. Vagyis figyelniünk kell a bevándorláspolitikai változásai és a globális városok növekedése közötti kapcsolatra.

AZ INFORMÁLIS FOGLALKOZTATÁS ÉS A GLOBÁLIS VÁROSOK KÖZÖTTI KAPCSOLAT ÚJRAÉRTÉKELÉSE

Természeténél fogva különösen nehéz az informális foglalkoztatást kvantitatív formában megragadni, és egyáltalán nem azért, mert a vállalkozások vagy a foglalkoztatás olyan rövid életű lenne. Mindenekelőtt szükségünk van annak pontosabb megfogalmazására, hogy miből is áll az informális gazdasági tevékenység („kábitószerek-kereskedelem”, prostitúció, háztartási munka, vagy egyszerűen illegális ruhaipari termelés?) (Samers 2001). Például

16 Ahogy Gibson (1998) kiemeli, a polarizációs vita teljes mértékben elmulasztja feltenni a kérdést, hogy vajon a polarizáció egyáltalán kezelhető-e a kapitalizmusban.

az EU-ban inkább a női prostitúció és a háztartási munka, mint az illegális ruházati ipar az, ami a XXI. század kezdetén az európai globális városok gazdasági tevékenységének informális karakterét jellemzi (Kofman 1999; Anderson 2001a). Mindazonáltal, ha valóban erős a kapcsolat a megavárosok, a bevándorlás és az informális foglalkoztatás között, akkor ezt be kell bizonyítani, és nem egyszerűen kijelenteni. Valamint be kell mutatni azt is, hogy az informális gazdasági tevékenység miért tekinthető viszonylag egyedinek ezekben a városokban. Másképp, pusztán feltételezésekre alapozva, az informális gazdasági aktivitás nem tartható a globális városok meghatározó jellemzőjének. Ennek megfelelően az anekdotikus kvalitatív bizonyítékok (és nem a kvantitatív becslések) valószínűleg értékes betekintést nyújtanak a működő folyamatokba, és ezzel segítenek egy megfelelő, a potenciális munkaügyi szabályozásokra, a szakképzésre, a nyelvi képzésre és a lakhatásra vonatkozó dinamikus várospolitikai fenntartásában.

A LEÉRTÉKELT TERMELÉS ÉS A KIZSÁKMÁNYOLÓ ÜZEMEK ELTERJEDÉSÉNEK KRITIKAI ÉRTÉKELÉSE

Csakúgy, mint az informális foglalkoztatás esetében, valószínűleg a nagyvárosok várostérsegeinek kizsákmányoló üzemire/leértékelt termelésére vonatkozó statisztikai adatok is nehezen megfoghatók. Ugyanakkor a kvalitatív esettanulmányok itt is hasznos szolgálatot tehetnek a közpolitika számára. Noha annak megállapítására nem alkalmasak, hogy vajon az ilyen típusú foglalkoztatási formák növekednek vagy csökkennek-e, hacsak az ilyen jellegű tanulmányok nem nagy számosságban készülnek. Valamint, ahogy arra a korábbiakban utaltam, tendenciózusan és aránytalanul sok figyelem irányul a ruhaiparra (ami annak fényében meglepő, hogy Európa fejlett gazdaságaiban mekkora vagyon tűnt el ebből az iparágból – Iskander 2000), és ez elhomályosíthatja a leértékelt termelés más formáinak fontosságát. Még egyszer, azokat a speciális kapcsolatokat kell megértenünk, amik a kizsákmányoló üzemek/leértékelt termelés növekedése (beleértve azt is, ahogy ezeket a gazdasági egységeket leírjuk) és ennek a globális városokra jellemző vonásnak a jellege között van.

A KÜLSŐ ÉS BELSŐ FOLYAMATOK ÖSSZEKAPCSOLÓDÁSA A GLOBÁLIS VÁROSOKBAN

Egy fenntartható szintézist kell alkotni a gazdasági globalizáció folyamatai (amire korábban külső folyamatként hivatkoztam) és aközött, ahogy e folyamatok egyszerre biztosítják és korlátozzák a bevándorlók gazdasági tevékenységének körét a városi munkaerőpiacokon (úgynevezett belső folyamatok). Egy e célból a GVE és a „bevándorló vállalkozók”, etnikai enklávék, bevándorlók/etnikai gazdaságok, napszámosmunka stb. irodalma között létrejövő diskurzus rendkívül gyümölcsöző lenne. Talán Kloosterman és mások (1999)

kevert beágyazottság fogalma – mely a napszámosokra, mint alacsonyan képzett vállalkozókra tekint, és ezáltal a vállalkozások egy alternatív koncepcióját nyújtja (Valenzuela 2001) – kombinálva egy kifinomult, a bér munka megértését célzó szegmentált munkaerőpiaci elmélettel, (l. pl. Peck 1996) a kutatás egy értékes módjának bizonyulhat? De a lényeg nem az, hogy az egyik diskurzust a másikra cseréljük (a belső folyamatokat külsőre), hanem hogy kifejezetten azt mutassuk meg, hogy a világ legnagyobb városai miként különböztethetők meg más városi központoktól. Másképpen megfogalmazva: vajon az aránytalanul nagyszámú bevándorló tömegek hogyan segítik formálni a legnagyobb városok munkaerőpiacait, és vajon mindez milyen következményekkel jár a várospolitikára nézve?¹⁷

A POLARIZÁCIÓ ÉS AZ EGYENLŐTLENSÉG ÚJRAGONDOLÁSA

Úgy érveltem, hogy a polarizációs vita számos fogalmi és empirikus gyengeséggel küzd, melyeknek komoly befolyásuk van mind a GVE vitára, mind a városi közpolitikára. Ezek közé tartozik a polarizáció és az egyenlőtlenség fogalmának „zavarossága”, a statisztika nemzeti szintű torzítása, a nem regisztrált bevándorlásra jutó kevés figyelem és az időbeni specifikáció hiánya. Így, ami e kérdések egyidejű megválaszolását illeti, a kiindulópont a nem regisztrált bevándorlásokra adott becslés kell legyen. Dacára ezen statisztikák összegyűjtésének vagy alkalmazásának potenciálisan alattomos politikai és etikai velejáróinak, illetve paradox mivoltának (hiszen látszólag regisztrálja a nem regisztráltat), az összegyűjtött adatok robosztusabb eredményekkel szolgálhatnak a fennálló foglalkozási – és adott esetben jövedelmi – polarizációról/egyenlőtlenségről. De ez egyben azt is feltételezi, hogy a társadalomtudósok kreatívabban és máshol keresik a releváns statisztikai forrásokat, mint eddig. Ami azt illeti, különböző országokban már alkalmaznak néhány komplex statisztikai műveletet a nem regisztrált bevándorlók és/vagy az informálisan dolgozó nem regisztráltak számának mérésére (SOPEMI 1999).¹⁸ Ezen adatokat kellene a konvencionálisabb foglalkozási, jövedelmi, alkalmazási és mikrocenzusos statisztikákkal, valamint kevésbé konvencionális (transznacionális) adatokkal, mint a hazautalások, a tőkeáramlás, a tőke etnikumon belüli összegyűjtése,

17 Waldinger (1996) felhívása az „urbanizáció” fogalmának a bevándorlókról szóló kutatásokba való visszaemelésére jól mutatja, hogy szükség van annak megértésére, hogy a helyi intézményi kontextus hogyan hat a bevándorlók munkaerőpiaci részvételére. Én egyszerűen csak azt tenném még hozzá, hogy azt is szükséges értékelnünk, hogy a bevándorlók miként termelik újra e helyi viszonyokat.

18 Ezen folyamatok elemzése túlmutat tanulmányom vizsgálódási keretein. Az erről folyó vitát l. SOPEMI (1999: 231–5).

és más, a legnagyobb városok és a migráció származási országai közötti pénzügyi tevékenységek méréseivel kombinálni. Végül mindezt az utolsó népszámlálás óta eltelt időszakra (durván 10 év) vonatkozó bevándorláspolitikai változásokon keresztül kellene elemezni annak érdekében, hogy kinyerjük az egyenlőtlenség/polarizáció időbeli dinamikáját is.

Összegezve, öt olyan módra hívtam fel a figyelmet, amelyen keresztül megújíthatjuk a GVE-t és a vele párhuzamos kutatásokat. Ezek a javaslatok együtt jelentős kihívást jelentenek az e területen dolgozó társadalomtudósoknak, de érvelésem szerint, ha ezekkel nem küzdünk meg, akkor valószínűleg a jövőbeni, globális városokról szóló tanulmányok a világ legnagyobb városaiban fellelhető egyenlőtlenségek elégtelen értékelését adják majd.

A GVE MEGÚJÍTÁSÁTÓL ANNAK ÁTALAKÍTÁSÁIG

A globális városokról szóló irodalomban szembetűnő a bevándorlók jellegzetesen áldozatként való kezelése, és ezért lesznek majd olyanok, akik ezeket a kutatásokat empiristának, valamint a városi egyenlőtlenséget a kapitalista urbanizáció elkerülhetetlen és orvosolhatatlan jellegzetességének tartják majd. E nézetek talán leghevesebb támogatója Gibson (1998). Ebben a fejezetben amellet érvelek, hogy a szkeptikusabb megfigyelők számára ezen érvelésnek sem kell szükségszerű következményként a GVE-ről való lemondásba torkollnia. Így a „megújítás” gondolata helyett az „átalakítás” koncepciójára helyezni a hangsúlyt egyben elmozdulást jelent a GVE nagyrészt gazdasági megállapításainak kritikus elemzésétől az arról való tanakodásra, hogy miként tehetne szert a GVE nagyobb politikai jelentőségre. Ez nem olyan hatalmas lépés, mint ahogy azt sokan gondolhatják, ha például elképzeljük, hogy azok a hatalmas pénzüsszegek, amelyeket a migránsok globális városokból hazájukba küldenek, lehetőséget adnak a politikai transznacionalizmusnak nevezett fejlődésre. Másképp fogalmazva, ahelyett, hogy az egyenlőtlenség transznacionális helyeinek tekintenénk a globális városokat (mint ahogy annak is tűnnek), tekintsünk rájuk úgy, mint amelyek más típusú hálózatokat kínálnak, olyanokat, melyeket a GaWC kutatási projektje (melynek Sassen maga rendszeres közreműködője) Nagy-Britanniában elképzelt. Ezek az alternatív „hálózatok” hozzájárulhatnak a demokratikus részvétel „új” formáinak kialakulásához a célországokban csakúgy, mint a származási országokban. Miként lehetne ezt rendszerbe foglalni?

E helyütt Michael Peter Smith „transzlokalizmusról” (Guarnizo és Smith 1998) szóló kutatására utalnék. Ez az elmélet mexikói falvak teljes lakóközösségének Los Angelesbe, San Diegóba, San Franciscóba, valamint kisebb kaliforniai külvárosokba és mezőgazdasággal foglalkozó városokba történő áttelepülésének kutatásából nőtt ki. Így kétféle értelemben beszélhetünk a globális városok hálózatáról: egyrészt léteznek azok

a hálózattípusok, melyeket transznacionális közösségekként azonosítunk (nagy részt a dél és észak közötti, de ugyancsak léteznek nemzeteken és Európán belüli hálózatok), *másrészt* megkülönböztethetjük a hálózatok azon fajtáit, melyeket a globális városok kínálnak a civil és más politikai szervezetek koncentrációjával. Vagyis e globális városokban a bevándorlóközösségek nagysága, valamint a transznacionális migráns szövetségek központjai – mint az *Amicale des Travailleurs Marocains en France* (ATMF) Párizsban – lehetőségeket kínálhatnak a bevándorlók/etnikai kisebbségek mobilizációjára a nagyvárosi körzetekben.¹⁹ Mindez átalakítaná a „globális város elméletét”, mely eddig a bevándorlókra mint áldozatokra tekintett – most pedig a politikai reményre épülhetne egyfajta „alulról jövő transznacionalizmus” képében (Smith és Guarnizo 1998; Vertovec és Cohen 1999). Igaz, az európai városokban élő bevándorlóközösségek kutatása megmutatta, hogy a formális politikai reprezentáció inkább a migráns elitek területe marad, mintsem szigorúan „alulról jövő politikai mobilizáció” (pl. Boussetta 1997). Még általánosabban: kevés biztos tudásunk van arról, hogy ez a fajta „transznacionalizmus” átalakítja, vagy inkább megerősíti az osztály, faj és társadalmi nem kategóriái mentén kialakult hatalmi viszonyrendszereket (Mahler 1998; de l. Anderson 2001b), vagy esetleg nem indít-e el „kevésbé progresszív” folyamatokat mind az „északi”, mind pedig a „déli” migráns közösségekben (Mattei és Smith 1998). Végül az is lehetséges, hogy az „alulról jövő transznacionalizmus” csak egy nagyon nyers (és nem túl új) fogalom (Vertovec 2001), amely csupán azt a kérdést veti fel, hogy milyen más típusú „térbeliségekre” van szükség egy progresszív migráns transznacionális politika felépítéséhez. Ezt, mint kutatásra potenciálisan alkalmas kérdést nyitva hagyom.

Ezeknek megfelelően a fentebb tárgyalt két hálózattípus megkönnyíti (habár nem garantálja) az „alulról jövő” migráns érdekek mobilizációját ott, ahol a bevándorlók kedvezőtlen (és gyakran nem dokumentált) státusza nem feltétlenül biztosítaná a politikai részvételt, és/vagy a jogok érvényesítését. Ezek a jogok kiterjednek azokra a migránsokra is, akik nem globális városokban élnek, de a jövőben további kutatások próbálhatják majd feltárni azt a folyamatot, ahogy a legnagyobb városrészek a migráns- és etnikai kisebbségi jogok definíciójának és érvényesítésének epicentrumát alakítják. Különösen igaz ez a helyzet Párizsra, ahol a viszonylag központosított politikai rendszer lehetővé teszi

19 Ezen elmélet empirikus értékeléséhez Belgium kontextusában l. Martiniello (2000).

Tanulmányában Martiniello úgy érvel, hogy nincs határozott kapcsolat a bevándorlók egyes városi körzetekben való koncentrációja és a bevándorló vagy „etnikai szavazat” jelenléte között. Továbbá, a bevándorló „közösségek” politikai mobilizációja nem szűkíthető le csak nagyvárosi körzetekre, ahogy Boussetta (1997) Franciaországról és Hollandiáról szóló munkája bemutatja. Ezzel együtt további kutatásra van szükség a bevándorlók/etnikai kisebbségek nagyvárosi körzetekben való koncentrációja és annak politikai mobilizációra való egyedülálló hatásai (ha egyáltalán van hatása) közötti kapcsolatot illetően.

a Párizsban élő marokkói és egyéb maghrebi társulások számára, hogy jelentős hatalmat gyakoroljanak más, nem párizsi szervezetek felett (Poinot 1993). Szemben a GaWC „hálózatok vezérelte” módszertanával, egy ehhez hasonló kutatás azt is megmutathatja, hogy a hierarchikus viszonyok még mindig a hálózatokat befolyásoló fontos tényezők. Ennek megfelelően a globális városok sajátosságáról való gondolkodás (más szavakkal, egy új „globálisváros-elmélet”) a globális városokra talán mint a transznacionális politikai mobilizáció helyszíneire is tekinthet, és vizsgálhatja ennek a migránsok jólétére gyakorolt hatásait.

KÖVETKEZTETÉSEK

A GVE vitát, és különösen a GaWC kutatási programját az utóbbi időkben kizárólagosan az úgynevezett „globális városok” technológiai kérdései foglalkoztatták. Ez a cikk a bevándorlás nagyvárosi gazdaságokban betöltött szerepére igyekezett felhívni a figyelmet. Nagyrészt az európai metropoliszokban történt megfigyelésekre alapozva elsőként amellett érveltem, hogy a GVE nagymértékű újragondolására van szükség, hogy az az egyenlőtlenség problémakörét célzó eszközként legyen alkalmazható, és öt javaslattal éltem a GVE jelenlegi körvonalainak megújítására. Másodsorban, e revíziók mellett javasoltam a vita teljes újragondolását, és annak a transznacionalizmus irodalmából származó elméletekkel való összekapcsolását. Annak ellenére, hogy a kutatók (mint a GaWC) célja egyrészt meghaladni a „hierarchiákra” helyezett hangsúlyt, másrészt megvizsgálni a globális városok hálózatának kérdését, amellett érvelek, hogy ezek a hangsúlyok a legjobb esetben is hiányosak, legrosszabb esetben pedig tévesek. Ehelyett egy, a globális városok „hálózati paradigmájának” lehetőségeitől igen eltérő elképzelésem van – olyan, amely a városokra mint „az alulról jövő transznacionális politikai mobilizáció” helyszíneire tekint (nem úgy, mint fentebb). Az *Urban League* az Egyesült Államokban vagy az ATMF (párizsi központtal) az olyan városok közötti hálózattípusokra hozott példák, amelyeket fontosnak tartok. Ám annak ellenére, hogy az egyes globális városokon belül, illetve a városok hálózatán keresztül megnőttek a politikai mobilizáció lehetőségei, nem szabad, hogy mindez elvakítson minket, s hogy abba a csapdába essünk, amit Drainville (1998) a „globális civil társadalom” fértésének hív, sem abba, amit Mahler (1998) az „alulról jövő transznacionalizmus” elméletének gyengeségeként azonosít. Ennek ellenére egy ilyen jellegű elméleti elmozdulás szükségesnek tűnik ahhoz, hogy a „globális városok” általunk kialakított értelmezése ne korlátozódjon csupán arra, hogy egyszerűen rangsoroljuk őket, felvázoljuk üzleti hálózataikat vagy kategorizáljuk tulajdonságaikat.

Fordította: Bán Andrea

Az eredetivel egybevetette: Szász Anna

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Anderson, Bridget (2001a): Why madam has so many bathrobes: demand for migrant domestic workers in the EU. In: *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, Vol. 92., No. 1.: 18-26.
- Anderson, Bridget (2001b): Different roots in common ground: transnationalism and migrant domestic workers in London. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 27., No. 4.: 673-683.
- Baum, Scott (1997): Sydney: social polarisation and global city status. In: *Urban Studies*, Vol. 22., No. 11.: 21-36.
- Baum, Scott (1999): Social transformations in the global city: Singapore. In: *Urban Studies*, Vol. 36., No. 7.: 1095-1117.
- Benbouzid, Mohamed (1999): Réseaux financiers et marchés parallèles de devises: des Algériens dans l'économie informelle. In: *Revue Européenne des Migrations Internationales*, Vol. 15., No. 2.: 123-139.
- Black, Richard (2003): Breaking the convention: the study of „illegal“ migration. *Antipode*, Vol. 35., No.1.: 34-54.
- Body-Gendrot, Sophie (1996): Paris: a „soft“ global city? In: *New Community*, Vol. 22., No. 4.: 619-635.
- Böhning, W.Roger - Oishi, Nana (1995): Is international economic migration spreading? In: *International Migration Review*, Vol. 29., No. 3.: 794-799.
- Bousetta, Hassan (1997): Citizenship and political participation in France and the Netherlands: reflections on two local cases. In: *New Community*, Vol. 23., No. 2.: 215-231.
- Bruegel, Irene (1996): Gendering the polarisation debate: a comment on Hamnett's „Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes“. In: *Urban Studies*, Vol. 33., No. 8.: 1431-1439.
- Burgers, Jack - Engbersen, Godfried (1996): Globalization, migration, and undocumented immigrants. In: *New Community*, Vol. 22., No. 4.: 619-635.
- Clark, William A.V. (1996): Scale effects in international migration to the United States. In: *Regional Studies*, Vol. 30., No. 6.: 589-600.
- Drainville, André C. (1998): The fetishism of global civil society: global governance, transnational urbanism and sustainable capitalism in the world economy. In: *Transnationalism from below*. Szerk.: Smith, Michael P. – Guarnizo, Luis Eduardo. Transaction Publishers.
- Esping-Andersen, Gosta (1999): *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford University Press.

- Gibson, Katherine (1998): Social polarization and the politics of difference: discourses in collision or collusion? In: *Cities of difference*. Szerk.: Fincher, Ruth – Jacobs, Jane M. Guilford Press.
- Gordon, Peter - Richardson, Harry W. (1999): Review essay: Los Angeles, city of angels? No, city of angles. In: *Urban Studies*, Vol. 36., No. 3.: 555-591.
- Guarnizo, Luis Eduardo - Smith, Michael P. (1998): The locations of transnationalism. In: *Transnationalism from below*. Szerk.: Smith, Michael P. – Guarnizo, Luis Eduardo. Transaction Publishers.
- Hamnett, Chris (1994): Social polarisation in global cities: theory and evidence. In: *Urban Studies*, Vol. 31., No. 3.: 401-424.
- Hamnett, Chris (1996a): Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes. In: *Urban Studies*, Vol. 33., No. 8.: 1407-1430.
- Hamnett, Chris (1996b): Why Sassen is wrong: a response to Burgers. In: *Urban Studies*, Vol. 33., No. 1.: 107-110.
- Hamnett, Chris - Cross, D. (1998): Social polarisation and inequality in London: the earnings evidence, 1979–1995. In: *Environment and Planning C*, Vol. 16.: 659-680.
- Howell, David - Mueller, Elisabeth J. (2000): Immigration and native-born male earnings: a jobs-level analysis of the New York City metropolitan area labor market, 1980–1990. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 26., No. 3.: 469-493.
- Hum, Tarry (2001): *Mapping global production in New York City: the role of Sunset Park, Brooklyn's immigrant economy*. Konferenciaelőadás: „Working on the Fringes: Immigrant Businesses, Economic Integration, and Informal Practices”. Liverpool, UK, március 22-25.
- IOM (2000): *World migration report*. International Organization for Migration and the UN.
- Iskander, Natasha (2000): Immigrant workers in an irregular situation: the case of the garment industry in Paris and its suburbs. In: *Combating the illegal employment of foreign workers*. Szerk.: OECD. OECD.
- Jordan, W.J.O. (1999): *End of Award Report to ESRC on Project 000236838: Undocumented immigrant workers in London*.
- Kesteloot, Christian - Meert, Henk (2000): Segregation and economic integration of immigrants in Brussels. In: *Minorities in European cities: the dynamics of social integration and social exclusion at the neighbourhood level*. Szerk.: Body-Gendrot, Sophie - Martiniello, Marco. Macmillan.
- Kloosterman, Remke (1996): Double Dutch: polarisation trends in Amsterdam and Rotterdam after 1980. In: *Regional Studies*, Vol. 30., No. 5.: 467-476.
- Kloosterman, Remke - van der Leun, Justine - Rath, Jan (1998): Across the border: immigrants, economic opportunities, social capital, and informal business

- activities. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 24., No.2.: 249-268.
- Kloosterman, Remke - van der Leun, Justine - Rath, Jan (1999): Mixed embeddedness: (in) formal economic activities and immigrant businesses in the Netherlands. In: *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 23., No. 2.: 252-266.
- Kofman, Eleonore (1998): Whose city? Gender, class, and immigrants in globalizing European cities. In: *Cities of difference*. Szerk.: Fincher, R. – Jacobs, J.M. Guilford Press.
- Kofman, Eleonore (1999): Female „birds of passage“ a decade later: gender and immigration in the European Union. In: *International Migration Review*, Vol. 33., No. 2.: 269-299.
- Ley, David - Smith, Heather (2000): Relations between deprivation and immigrant groups in large Canadian cities. In: *Urban Studies*, Vol. 37., No. 1.: 37-62.
- Mahler, Sarah (1998): Theoretical and empirical contributions: toward a research agenda for transnationalism. In: *Transnationalism from below*. Szerk.: Smith, Michael P. – Guarnizo, Luis Eduardo. Transaction Publishers.
- Marie, Claude-Valentin (1999): Emploi des étrangers sans titre, travail illégal, régularisations: des débats en trompe-l'oeil. In: *Immigration et intégration l'Etat des savoirs*. Szerk.: Dewitte, Philippe. L'Harmattan.
- Marie, Claude-Valentin (2000) Measures taken to combat the employment of undocumented foreign workers in France: their place in the campaign against illegal employment and their results. In: *Combating the illegal employment of foreign workers*. Szerk: OECD. OECD.
- Martiniello, Marco (2000): The residential concentration and political participation of immigrants in European cities. In: *Minorities in European cities*. Szerk.: Body-Gendrot, S. – Martiniello, M. Macmillan.
- Matthei, Linda Miller - Smith, David A. (1998): Belizean “Boyz’n the hood”? Garifuna labor migration and transnational identity. In: *Transnationalism from below*. Szerk.: Smith, Michael P. – Guarnizo, Luis Eduardo. Transaction Publishers.
- Peck, Jamie (1996): *Workplace: the social regulation of labor markets*. Guilford Press.
- Poinsot, Marie. (1993): Competition for political legitimacy at local and national levels among young North Africans in France. In: *New Community*, Vol. 20., No. 1.: 79-92.
- Quassoli, Fabio (1999): Migrants in the Italian underground economy. In: *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 23., No. 2.: 212-231.
- Reyneri, Emilio (1998): The role of the underground economy in irregular migration to Italy: cause or effect? In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 24., No. 2.: 313-331.
- Rhein, Catherine (1998): Globalization, social change and minorities in metropolitan Paris:

- the emergence of new class patterns. In: *Urban Studies*, Vol. 35., No. 3.: 429-447.
- Ross, Robert J.S. (2001): The new sweatshops in the United States: how new, how real, how many, and why? In: *Globalization and regionalism: NAFTA and the new geography of the North American apparel industry*. Szerk: Gereffi, Garry - Spener, David - Bair, Jennifer. Temple University Press.
- Samers, Michael (2001): Here to work: undocumented immigration and informal employment in Europe and the United States. In: *SAIS Review*, Winter-Spring, Vol. 21., No.1.: 131-145.
- Sassen, Saskia (1988): *The mobility of labor and capital: studies in international investment and labor flow*. Cambridge University Press.
- Sassen, Saskia (1991): *The global city: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press.
- Sassen, Saskia (1996a): New employment regimes in cities: the impact on immigrant workers. In: *New Community*, Vol. 22., No. 4.: 579-594.
- Sassen, Saskia (1996b): Rebuilding the global city: economy, ethnicity and space. In: *Representing the city: ethnicity, capital, and culture in the 21 century metropolis*. Szerk.: King, Anthony. Macmillan.
- Sassen, Saskia (1996c): Analytic borderlands: race, gender and representation in the new city. In: *Representing the city: ethnicity, capital, and culture in the 21 century metropolis*. Szerk.: King, Anthony. Macmillan.
- Sassen, Saskia (1998a): Swirling that old wine around in the wrong bottle. In: *Urban Affairs Review*, Vol. 33., No. 4.: 478-481.
- Sassen, Saskia (1998b): The impact of the new technologies and globalization on cities. In: *Globalization and the world of large cities*. Szerk.: Lo, Fu-Chen - Yeung, Yue-Man. United Nations University Press.
- Sassen, Saskia (2000): *Cities in a world economy*. 2nd edition, Pine Forge Press.
- Short, John R. - Kim, Yeong Hyun (1999): *Globalization and the city*. Addison Wesley/Longman.
- Smith, Michael P. (1998): The global city – whose social construct is it anyway? In: *Urban Affairs Review*, Vol. 33., No. 4.: 482-488.
- Smith, Michael P. - Guarnizo, Luis Eduardo (szerk.) (1998): *Transnationalism from below*. Transaction Publishers.
- Soja, Edward - Scott, Allen (1986): Los Angeles, capital of the late twentieth century. In: *Environment and Planning D: Society and Space*, Vol. 4.: 249-254.
- Solé, Carlota (1998): Irregular employment amongst migrants in Spanish cities. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 24., No. 2.: 333-346.
- SOPEMI (1999): *Trends in international migration*. OECD.
- SOPEMI (2000): *Trends in international migration*. OECD.

- Spener, David - Capps, Randy (2001): North American free trade and changes in the nativity of the garment industry workforce in the United States. In: *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 25., No. 2.: 301-326.
- Taylor, Peter (1999): So-called „world cities“: the evidential structure within a literature. In: *Environment and Planning, A* Vol. 31.: 1901-1904.
- Valenzuela, Abel (2001): Day laborers as entrepreneurs? In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 27., No. 2.: 335-352.
- Vertovec, Steven (2001): Transnationalism and identity. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 27., No. 4.: 573-582.
- Vertovec, Steven - Cohen, Robin (szerk.) (1999): *Migration, diasporas, and transnationalism*. Edward Elgar Pub.
- Wacquant, Loic (1999): Urban marginality in the coming millennium. In: *Urban Studies*, Vol. 36., No. 10.: 1639-1647.
- Waldinger, Roger (1996): From Ellis Island to LAX: immigrant prospects in the American City. In: *International Migration Review*, Vol. 30., No. 4.: 1079-1086.
- Waldinger, Roger - Michael Lapp (1993): Back to the sweatshop or ahead to the informal sector? In: *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 17., No. 1.: 6-29.
- Walks, R. Alan (2001): The social ecology of the post-Fordist/global city? Economic restructuring and socio-spatial polarisation in the Toronto Urban Region. In: *Urban Studies*, Vol. 38., No. 3.: 407-447.
- Wessel, Terje (2000): Social polarisation and socioeconomic segregation in a welfare state: the case of Oslo. In: *Urban Studies*, Vol. 37., No. 11.: 1947-1967.
- White, Paul - Winchester, Hilary - Guillon, Michelle (1987): South-east Asian refugees in Paris: the evolution of a minority community. In: *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 10., No. 1.: 48-61.
- Williams, Colin - Windebank, Janice (1998): *Informal employment in the advanced economies*. Routledge.
- Wilpert, Czarina (1998): Migration and informal work in the new Berlin: new forms of work or new sources of labor? In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 24., No. 2.: 269-294.
- Yeoh, Brenda A. (1999): Global/globalizing cities. In: *Progress in Human Geography*, Vol. 23., No. 4.: 607-616.
- Zlotnick, Hania (1998): International migration 1965–96: an overview. In: *Population and Development Review*, Vol. 24., No. 3.: 429-468.